

Şerif Mardin’i Yeniden Okumak; Merkez ve Çevre ilişkisinde Yeni Orta Sınıf Arayışı Revisiting Şerif Mardin; Searching for the New Middle Class between Center and Periphery

Necmettin MUTLU ^{1*}

¹ Dr., Bağımsız Araştırmacı

MAKALE BİLGİSİ

Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi: 26.11.2025

Kabul Tarihi: 10.02.2026

Anahtar Kelimeler:

Yeni Orta Sınıf, Merkez,
Çevre, Modernleşme, Orta
Sınıf

ÖZ

Bu çalışma; Şerif Mardin’in merkez-çevre teorisinin sosyal bilimlerdeki iz düşümlerine ve bu kuramsal çerçeve içerisinde 'yeni orta sınıf' kavramının konumlandırılmasına odaklanmaktadır. Gerek Osmanlı-Türk modernleşmesini gerekse Cumhuriyet döneminin merkezi ve periferik dinamiklerini tanımlamak amacıyla kullanılan bu teori, oldukça soyut bir tasvire sahiptir. Temelde merkezi bürokrasi ile taşra halkı dikotomisi üzerine kurgulanan bu yaklaşımda; ara tabakaların 'arafta' kodlandığını söylemek mümkündür. Yeni orta sınıf kavramının literatüre dâhil olmasıyla birlikte; beyaz, mavi ve altın yakalıları ile hizmet sınıfı yöneticileri, farklı tüketim pratikleri ve ritüelleriyle pek çok araştırmaya konu olmuştur. Günümüzde modern sonrası toplumların analizinde yeni orta sınıfın başat bir rol oynadığı görülmektedir. Bu makale ayrıca, merkez ve çevre dikotomisi ekseninde; Osmanlı-Türk modernleşmesinden Cumhuriyet’in sosyoekonomik kırılma noktalarına miras kalan yeni orta sınıf yazınının benzerlik ve farklılıklarını ele almaktadır. Güncel literatürde eleştirel bir perspektifle yer bulmaya devam eden yeni orta sınıf kavramının merkez ile çevre arasındaki etki alanının tespiti, toplumsal değişimi öngörmek açısından kritik bir öneme haizdir. Yeni orta sınıfın bu bağlamda analizi, geleneksel bir kuramsal yaklaşımdan yola çıkarak günümüz Türkiye toplumunun anlaşılmasına özgün katkılar sunmaktadır.

ARTICLE INFO

Research Article

Recieved 26.11.2025

Accepted: 10.02.2026

Keywords:

New Middle Class, Center,
Periphery, Modernization,
Middle Class

ABSTRACT

This study focuses on the reflections of Şerif Mardin's center-periphery theory in the social sciences and the positioning of the concept of the 'new middle class' within this theoretical framework. This theory, used to define both Ottoman-Turkish modernization and the central and peripheral dynamics of the Republican era, has a rather abstract description. Fundamentally based on the dichotomy between the central bureaucracy and the provincial population, this approach suggests that the intermediate strata are coded as being in 'limbo'. With the inclusion of the concept of the new middle class in the literature, white-collar, blue-collar, and gold-collar workers, as well as service class managers, have become the subject of numerous studies due to their different consumption practices and rituals. Today, the new middle class is seen to play a dominant role in the analysis of postmodern societies. This article also examines the similarities and differences in the literature on the new middle class, inherited from Ottoman-Turkish modernization to the socio-economic turning points of the Republic, within the framework of the center-periphery dichotomy. Identifying the sphere of influence of the new middle class concept, which continues to find a place in the current literature with a critical perspective, between the center and the periphery is of critical importance in predicting social change. This analysis of the new middle class, drawing on a traditional theoretical approach, offers unique contributions to understanding contemporary Turkish society.

* Sorumlu yazar.

* mutlunecmettin@gmail.com

GİRİŞ

Yeni orta sınıf kavramı, kavramda yer aldığı biçimi kadar yeni değildir. Yeni orta sınıflara yönelik politik ilginin başlangıcı geçen yüzyılın başlarına kadar izlenebilmektedir. Kavramın kökenleri, gelişmekte olan ülkelerden ziyade Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ekseninde şekillenmiş; başlangıçta sosyal kutuplaşma bağlamında bir toplumsal sorun olarak ele alınmıştır. Kavramsal temelini, 19. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan 'yeni çalışanlar' grubu oluşturmaktadır. Özellikle beyaz yakalıların teknik ve bilimsel departmanlarda uzman statüsünde istihdam edilmesiyle belirginleşen bu toplumsal tabaka, modern sınıflı toplum yapısı içerisinde temel bir sorunsal hâline gelmiştir (Lange ve Meier, 2009, s.39).

Şerif Mardin'e göre aynı zamanda kavramın şekillendiği tarihsel aralık olan Avrupa'da feodal düzenin çökmesi ve kapitalizmin yükselmesiyle devam eden tarihsel mücadelenin sınıfsal sonuçları, Osmanlı'da başka biçimlerde ortaya çıkmıştır (Mardin, 2020, s.99). Avrupa'da hizmet sektörüne dayalı toplumsal sınıflar gelişmişken; Osmanlı toplumsal yapısında benzer bir 'ikincil sınıf' katmanlaşması gözlemlenmemiştir. Osmanlı'daki toplumsal tabakalaşma, askeri bürokrasi ile ona muhalif unsurlar arasındaki denge üzerine kurgulanan 'yönetici-yerel eşraf' ekseninde şekillenmiştir. Mardin'in kuramsal çerçevesi, bu yapıyı 'Merkez' ve 'Çevre' dikotomisi üzerinden analiz etmektedir. Bu doğrultuda Osmanlı tarihi; merkezi ve periferik ilişkiler temelinde tahlil edilmiş, Cumhuriyet dönemine aktarılan toplumsal miras da bu süreklilik üzerinden temellendirilmiştir. Şerif Mardin'in 'Merkez ve Çevre' kavramlaştırması üzerine inşa edilen bu akademik birikim, güncel 'Yeni Orta Sınıf' araştırmalarıyla genişleyerek devam etmektedir (Mardin, 2020, s.63).

Avrupa'da feodalizmden modern kapitalizme geçiş sürecine paralel olarak; 'yeni orta sınıf' tartışmaları, yeni toplumsal katmanların filizlendiği dönemlerde literatürdeki yerini almıştır. Türkiye literatüründe ise bu konunun, özellikle neoliberal ekonomi politikalarının ivme kazandığı dönemlerde araştırmacıların ilgisini çekmiş olması (Bali, 2020, s.175) yeni orta sınıf değerlendirmelerinin dönemlendirilmesinde ve yorumlanmasında Merkez-Çevre dikotomisinin belirleyici bir etkisinin olduğunu kanıtlamaktadır. Gerek merkez-çevre yaklaşımının gerekse yeni orta sınıf kavramının öne çıktığı dönemler incelendiğinde, bu kavramsal yükselişlerin çoğunlukla küresel düzenin sert dönüşümler yaşadığı tarihsel kesitlere denk geldiği görülmektedir. Bu tür dönemlerde toplumlar, yıkıcı ve dönüştürücü nitelikteki değişim koşullarına maruz kalmaktadır. Modern anlamda her büyük dönüşüm evresinde belirginleşen toplumsal katmanlar, sıklıkla çevre ve yeni orta sınıf kavramları etrafında tanımlanmaktadır. Nitekim Pannekoek, erken dönem çalışmalarında yeni orta sınıfı, toplumun en üst ve en alt kesimleri arasında konumlanan; değişim süreçlerinden doğrudan etkilenen ve aynı zamanda bu değişimi taşıyan sabit gelirli bir toplumsal grup olarak tanımlamaktadır

(Pannekoek, 1909, s.318). Şerif Mardin'in toplumların devinip duran merkezleri (Mardin, 2020, s.64) olarak tanımladığı devinen çevre'leri tespit çabası Batı'da tanımlanmaya başlandığı dönemden bu yana şaşmaz bir çaba olmuştur. Geleceğin hegemonyaya araç teşkil edecek sosyal grubunu tespit çabasıyla sosyoloji ve siyaset biliminin muarızları müstakbel hegemon toplumsal gücü belirginleştirmek istemiştir. Çünkü iktidar ilişkilerini (patronage) doğrudan etkileyecek sınıflar devinip duran çevrelerden bir tekerrür biçiminde doğmuştur. Mardin'in Edward Shils'den aktararak "toplumların bir merkezi vardır" (Mardin, s. 2020, 35) girizgahı sosyal gerçekliklerin sürekli bir oluş halinde kolektif kimliklerin biçimlendirilmesi ve yeniden yapılandırılması sürecini anlatır. Sosyal gruplar içerisinde kollektif imgeler sürekli yeniden üretilmektedir. Sosyal kimliklerin sofistike hale geldiği günümüzde işte bu iç içe geçen ve sınırları ayrılan kimliklerin ve kimlikleri tanımlayan kavramların yeniden değerlendirilmeye ihtiyacı bulunmaktadır. Shils'in deyiimiyle toplumların var olduğu ekolojik alan, içinde yaşayanları çeşitli şekillerde etkilemektedir. Topluma üyelik ve uyum sağlama sınırlı bir bölgede bulunan kişilerin çevreyle olan ilişkilerine uyum sağlamasıyla ilişkilidir (Shils, 1961, s.117). Çünkü yukarıda anılan tanımlı koşullar altında sosyal kimlikler giderek daha parçalı ve tutarsız bir yeni hale dönüşmektedir (Galent ve Kubicki, 2012, s.389).

Batı merkezli yeni bir orta sınıf düşüncesi teorik cephede 19. Yüzyılın sonundan itibaren görülmeye başlanmasının ardından bir kavram olarak önemli eleştirilere maruz kalmasına rağmen varlığını sürdürmüştür (Wynne, 2002, s.17). Araştırmaların çoğunluğunda yüksek eğitimli profesyoneller ve yöneticiler şehirlerin tüketim merkezlerine dönüşümünü sürükleyenler olarak incelenen odak gruptur. Bu sınıf sivil kalmakta ısrar etmekte ve merkezi hükümetten uzaklaşan kentsel bağların kurulduğu yeni şehirlileri meydana getirmektedir (Van der Land, 2007, s.480). Söz konusu analizlerde kentsel bağlar katılım, yakınlık ve tüketim biçimleri çerçevesinde ele alınır. Şehirli bağlarının birbirleriyle diyalog kurma biçimleri, yeni sınırları, farklılıkları ve aynılıkları içinde farklı unsurları kullansa da hem Mardin'in Merkez-Çevre analizinde ve hem de Yeni orta sınıf kavramının şehir bağlamı analizlerinde ortak bir kesişim alanı oluşturmaktadır. Yeni orta sınıfların mekânsal dağılımları, yerleşim tiplerini kullanım pratikleri post-endüstriyel toplumların incelenmesinde baskındır. Yeni orta sınıf üyelerinin sanayii dönemi sonrası metropollerde yoğunlaştıkları merkezi ve periferik bölgeler, ikamet alanları ve kent tüketim pratikleri mekânsal dağılım incelemelerine konu olmaktadır. Yaş dilimlerine göre dinamik ikamet hareketlerinin, sınıfsal konumun (kültürel tüketim) tüketimiyle doğrudan ilgili olduğu görülmektedir (Konietzka ve Martynovych, 2023, s.326).

Şehir araştırmacılarının yeni tüketim biçimlerinin nasıl yaygınlaştığını farklı açılardan izlemesi ve analiz etmesi, kültürel tüketim biçimlerinin yükselmesiyle yakından ilişkilidir. Şehirler kültürel açıdan yenilenmekte, tüketici hizmetleri de üretici hizmetlerine özel dönüşüm geçirmektedir. Değişen

perakende zincir ağları ve yeni yaşam tarzlarına uygun kahve tüketim alanlarında görüleceği gibi yeni işletmeler yeni arayışlara uygun çözümler sunmaktadır (Shaker ve Rath, 2019, s.3).

Orta ve üst orta gelir grupları olarak yeni orta sınıfları bölümlere ayırma eğilimi sınıflar arasındaki ilişkileri incelemektedir. Yeni orta sınıfın yaşam tarzları ile yoksullar arasındaki ilişkiler kent çeperlerinde orta sınıflar tarafından sunulan hizmetler aracılığıyla kentsel mimariyi de etkilemektedir. Soylulaştırma aracı olarak yeni toplu konut yerleşimleri, dünya standartlarında şehir tasarımı sloganlarıyla kentsel yeniden üretimin araştırılması da yeni orta sınıflar sorunu olarak dikkat çekmektedir (Schindler, 2014, s.560). Muhafazakâr banliyölerin soylulaştırma aracılığıyla burjuvalaştırılması şehir merkezlerindeki emek yoğun sektörlerle ulaşım sorunu nedeniyle kent çeperlerinde gettolaşma sürecini dünyanın farklı coğrafyalarında benzer olarak beraberinde getirmektedir. Yeni orta sınıfların kent çeperlerinde paralel dünyalar inşa etme sürecinin önemli bir yönü eski mahallelerin toplu konut alanlarına dönüşecek şekilde mutenalaştırılmasıdır (Schwake, 2020, s. 2). Bu olgu; mutenalaştırılmış semtlerde işe yolculuk için seçilen ulaşım modları arasında otomobil dışı ulaşımın yaygın olduğu bölgeler için geçerlidir (Danyluk ve Ley, 2017, s.2197). Orta sınıfları modern peyzaj düzenlemeleri yoluyla soylulaştırıcıların; etnik, egzotik, otantik ve yerel özellikleri özgün pazarlama nesnesi haline getirmeleri bu süreci hızlandırmaktadır (Zhang ve Wang, 2023, s.2).

Anılan olgular nedeniyle; Yeni orta sınıf kavramının ortaya çıkışı ilk aşamada feodalizmden kapitalizme geçiş ikinci aşamada ise kapitalizmden post endüstriyelleşmeye geçiş dönemlerinde işletme yapılarındaki değişimlerin getirdiği sosyal değişimi anlamlandırmak için kullanılmasıyla oldukça ilgilidir. Orta sınıfların yeni'liğinin araştırıldıkları dönemlerde bizatihi bu değişim dönemleridir. Değişim dönemlerinin bir getirisi olarak yeni orta sınıfları güncel yazında tespit etme heves ve isteği kültürel zevk ve beğenilerinden (Güven, 2016, s.63) kahve tüketimine (Türkyılmaz, 2020, s.82) değin geniş bir metaforik zenginliği kapsıyorken yeni orta sınıflara yönelik yekûn bir bakış için nereden başlanmalıdır? sorusu ortaya çıkmaktadır.

En fonksiyonel başlangıç noktası olarak, siyasal coğrafyacıların seçim verilerini kullanarak sosyo mekânsal dinamikleri incelemeleri, mekânsal bölünme ve kutuplaşma analizleri; yeni orta sınıflarla merkez ve çevre arasındaki konumlanmayı inceler. Seçim coğrafyaları her seçim dönemi sonrası marjinalleşen ya da medyan eğilimler gösteren ikamet bölgelerini farklı siyasal bağlarla haritalandırır. Orta sınıfların yeniliğinin bu değişim haritalarındaki önemi seçmen karar değişimlerinin tespit edilmesidir (Charney ve Malkinson, 2015, s.3). Bu doğrultuda karşımıza çıkan yeni temel soru; yeni orta sınıfların anlamlandırılması için en geçerli yöntemin hangisi olduğudur. En genel tanım gelir dilimleriyle ayrılan satın alma gücü ayrımlarıdır. Dünya bankası kişi başına düşen GSMH'sı 1.036 ile

4.045 dolar arasında olan ülkeleri düşük orta gelirli ekonomiler olarak tanımlamaktadır. Üst orta gelirli ekonomiler - kişi başına düşen GSMH'sı 4.046 ila 12.535 ABD Doları arasında olanlardır (World Bank, 2023). Türkiye'de orta gelirli Yıllık ortalama eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert geliri tanımı baz alındığında 48 bin 642 TL olduğu görülmektedir (TÜİK, 2023). Kültürel tüketim metaforlarında görüleceği üzere; soyut özellikleri nedeniyle orta sınıfların merkez ve çevre arasında konumlandığı yeri belirleme uğraşının salt gelir dilimi ayrımlarıyla belirlenmesi zor görünmektedir.

Araştırmanın yönteminin belirlenmesinin başlangıcı Sosyo Ekonomik Gelişmişlik endeksi (SEGE) analiziyle başlamıştır. Yeni orta sınıfların üst-orta gelir grupları olarak tespiti için aranacağı orta yoğun ilçeler hakkında ipuçları incelenmiştir. Her şehirde ortalama SEGE katsayısını tespit etme ve katsayıya en yakın ilçelerde sınıf gruplarının eğilimlerinin istatistiksel ispatı tabii bir sınırlılık olarak ortaya çıkmıştır. Yeni orta sınıfların eskinin alt sınıfı olarak tanımlanması sorunu ve aradaki değişimin tespiti diğer bir önemli sınırlılıktır. Doğru karşılaştırma dikotomisi için seçmen eğilimleri üzerinden şehir ve ilçelerde doğru grupları çalışmadaki ihtilafların, alan yazınına metaforik incelemelere ittiği gözlemlenmiştir. Yeni refah alanlarından pay alamayan ya da sınıf sıçrama arzusu taşıyan yeni çevre nasıl belirgin hale getirilebilir? sorusu bu aşamada ortaya çıkmıştır. Daha önce dar gelirli olan ve orta sınıfa geçiş yapan sınıflar, yeni orta sınıflar ise yeni orta sınıf olarak adlandırılma sebepleri üst gelir gruplarının geleneksel değerleri homojenleştirmesine olan tepki midir? Her durumda ortaya çıkan etnografik profilin; yeni, zengin, eğitilmiş üst orta gelir grubunu tarif ettiği görülmüştür. Eğitim ve gelir durumu iki önemli tüketim referansı olarak alan yazınında karşımıza çıkmıştır. Tüm bu sınırları belirsiz alanlara girmeksizin metaforlar üzerinden tartışmak ya da yerli yazına dair kapsamlı metodolojik çerçeveleri incelemek dışında seçenek kalmamıştır. Tüketim ritüelleri son derece kreatif analizler sunuyor olmakla birlikte bu araştırmanın doğru ve bütünsel çerçeveyi tespit etme motivasyonunu bütünüyle karşılamamıştır. Yeni ve kreatif bir metafor bulmak, kültürel metafor literatürüne yeni birini eklemekle yetinecektir. 2022 SEGE endeksinde sosyo ekonomik gelişmişlikte Türkiye ilçeleri 7 kademedede değerlendirildiği görülmüştür. Endeks değişkenlerinde eğitim ve gelir değişken formüllerinde yer almakta fakat yüksek eğitilmiş ve orta gelirli yeni orta sınıfa dair değişimi tespit edecek örneklemin belirlenmesi için karmaşıktır. Geriye yerli yazını bütünsel çerçeveden keşfetmek dışında seçenek kalmamıştır.

Tüm bu kavramsal akış minvalinde, gelişen ve değişen şartlarda yeni orta sınıflar önemli bir ilgi konusu olmasıyla, Şerif Mardin'in merkez ve çevre teorisi bağlamında tam olarak nereye konumlandırılabilceği sorunsalı bu araştırmanın temel problematiğini teşkil etmektedir. Bu makale sosyo ideolojik duyarlılıkları belirlemek için Osmanlı bakiyesi toplum analizinde merkez ve çevreye yönelik Mardin'in tanımlamalarından ve tasvirlerinden yola çıkarak güncel yeni orta sınıf yazınının

özellikleri arasındaki korelasyonları incelemektedir. Bu korelasyonlar farklı dönemlerin toplumsal tabakalarının aynı ideolojik hizalanmalara sahip olabileceği varsayımından yola çıkarak incelenecektir. Dönemler arasındaki kopuklukları uzlaştırma çabasından ziyade Türkiye toplumuna has bir yeni orta sınıf tasavvurunu formüle etmenin yolları aranacaktır.

1. MERKEZ VE ÇEVRE TEORİSİNİ YENİ ORTA SINIF PERSPEKTİFİNDEN İNCELEMEK

Şerif Mardin 1973 yılında kaleme aldığı Türk siyasetinin ve toplumunun anahtarı olarak tanımladığı üzerine çokça yazılmış ve dahi müşavere edilmiş merkez ve çevre analizinde Osmanlı-Türk modernleşmesini merkezi ve periferik toplumsal güçler üzerinden ele alır. Kökeni İbn Haldun'un Mukaddime'sinde asabiyet-hadariyet (İbn Haldun, Mukaddime-I, s. 5) kavramına kadar götürülebilecek kır-kent arasındaki toplumsal ikilik Şerif Mardin'in Osmanlı-Türk modernleşmesine özel uyarlamasında vücut bulur. Hâkim modernist yaklaşımın zıttı olarak Türk modernleşmesini Osmanlı modernleşmesinden miras yapılar üzerinden ele alan Mardin, ikisi arasındaki bağlantıları verili olarak literatüre sunar. Huntington'ın Türkiye'yi parçalanmış ülke olarak tasvir ettiği tezi (Levin, 2023, s.619) ile de bağdaştırılan merkez-çevre alegorisinde Mardin'e göre; Osmanlı toplumu iki ana sınıfa dayanır. İlki Şerif Mardin'in patrimonyal olarak tanımladığı askeri hizmetlere özel örgütlenen padişah ve saray eşrafıdır. İkincisi ise reaya olarak tanımlanan vergi veren Müslüman ve Müslüman olmayan sınıftır.

Osmanlı toplumunda Batı'dan farklı olarak ara tabakalar bulunmamaktadır. Bu ara tabakaların yani merkezi dengeleyecek iktidarın ve veya sivil güç merkezlerinin yokluğu azınlıkların ulus ötesi kuvvetlere başvurmalarına da neden olan sebeplerden biridir. Mahalli güçlerin ve yerel eşrafın ortaya çıkışı da bu sınıfsal mayanın bir sonucudur. Mardin'e göre Rumeli ve Arap ülkelerinde mahalli eşrafa verilen yetkiler bürokratik kontrole karşı çevre güçlerinin mobilizasyonunu amaçlamaktadır. Nitekim eşraf olarak bilinen mahalli nüfuz sahipleri daha sonra ayan olarak ortaya çıkacaktır. Hükümetin ileri gelenlerine maddi imkânlarını kendilerini daha iyi bir noktaya taşımaları için farklı yollarla sunan bu yeni şehirliler zamanla hükümet faaliyetlerinin önüne geçmiştir. Osmanlı bürokratları bu yeni zümrelerle yeni bir tür mücadelenin içine girmiştir. Çünkü mahalli eşraf olarak ortaya çıkan yeni zümre devlet işlerini yürüten memurlar ya da eşraf hakkını savunan siviller olarak ortaya çıkabilmektedir. Bu süreç ortaya birbiriyle zıt iki kültürü çıkarmıştır. İlki saray kültürü diğeri ise taşra kültürüdür (Mardin, 2016c, s.125).

Kişisel öyküsünde Şerif Mardin; demokrat parti politikalarını protesto etmek üzere asistanlık görevinden istifa etmiş, Türk aydınının mahalli adabının ördüğü kozasını aşır felsefi aşkın görüşler üretmediğinden yakınmıştır. Bu yönüyle merkez çevre kuramının üzerine bina edildiği biyografik

temel dikkate değerdir (Şahbaz, 2019, s.63). Çünkü Osmanlı toplumsal yapısı vergiden muaf, Farsça ve Arapça konuşan bir yüksek kültürle halk Türkçesi konuşan Türkmen aşiretleri ve köylü yığınlarına haiz bir kültürel bölünmeye sahne olmuştur (Mardin, 2016c, s.126). Eşraf ve esnaf arasındaki hısımlığa dayanan aşağı kültür bağları ile askeri bürokrasiye dayalı yüksek kültür arasındaki bu bölünme mahalli eşraf, esnaf ve köylülerin saray kültürüne özendiği bir özdeşleşmeyle süregelmiştir. Bu zaman akışı Osmanlı kurumlarının modernleşmesiyle 1908 genç Türk devriminde vücut bulmuştur. Yeni orta sınıf eğitilmiş gençlerin özellikle nüfuzlu ailelerle bağ kurarak bürokraside yükselmenin yollarını aramasının akabinde sisteme başkaldırıları takip etmiştir. Geleneksel eğitim sisteminin modernizasyonu ile birlikte elitlerle kitleler arasındaki kültür çatışması, Avrupa'yı temel alan teknik atılımları yığınların bir kültür silahı olarak kullandığı yeni bir çatışmaya evrilmiştir. Genç Türklerin kendilerini aşağı kültürle özdeşleştirerek halkın savunucuları rolüne bürünmelerinin ardında bu sosyo-politik birikim vardır. Yeni yükselen çevre'ye karşı Osmanlı bürokrasisinin verdiği tavizler uzlaşma çabası değil mali sorunları aşma çabasıdır. Mali sorunları çözememenin verdiği tikanıklık yeni çevrenin taleplerini karşılayarak aşmaya çalışılmıştır.

İkincil tabakaların yeni çevreyi yükselttiği bu sürecin çok öncesinde Osmanlılarda gaza ve gazi sisteminin çökmesinin ardından farklı toplumsal tabakalar arasındaki ayrım belirsizleşmiş, sultan ve sarayın etrafındaki gruplarla mahalleliler ve köylülerden müteşekkil alt sınıflar arasındaki ayrım belirginleşmiştir. Bu ikilik Hacivat ve Karagöz oyunlarında, Hacivat'ın yönetici elitleri canlandığı bir Türkçeyle konuştuğu Karagöz'ün ise sokak ağzıyla konuştuğu bir tipolojide resmedilmiştir (Özkurt, 2020, s.64). Bu ikiliğin başka bir yönü eğitim kurumlarının modernleştirilmesinde ortaya çıkmıştır. Sultan Abdülhamid döneminde yükseköğretim kurumlarının ıslahı ile düşük sosyoekonomik şartları taşıyan ailelerden gelen öğrenciler askerlik mesleğini topluma tutunmak için tek seçeneği olarak gördüğü hayat ideali haline getirmiş ve sosyal hiyerarşide yükseldikçe pozitif bilimlere giderek daha fazla benimsemiştir. Öğrenciler imparatorluğun çöküşünün engellenmesinin onların katkıları aracılığıyla olacağı güdüsüyle yetiştirilmiş, önceki kuşaklardan farklı olarak öğrendikleri beşerî bilimlere test edebilecekleri bir tarihi gerçekliğin içinden geçmiştir. Kabiliyeti üstün olan öğrenciler eski kuşakların köhnemiş ve hantal olarak gördükleri uygulamalarını reddetme eğilimi göstermiştir (Mardin, 2016a, s.57).

Bu okullarda ve başkentlerde eğitim gören özellikle askeri öğrenciler, doğulu kökenlerine yabancılaşmış ve filizlendikleri kültürel iklimi küçümsemişlerdir. Buna karşılık doğulu çevrenin ya da taşranın buna verdiği tepki geleneklere sıkı sıkıya sarılmak olmuştur. Mardin bu süreci “Volk İslamı” kavramı çerçevesinde açıklamaktadır. . Daha sonraları “Jön Türkler” adını alacak bu yeni “çevre” yenilenmiş mülkiye mektebinin pozitivist ve realist fikir ikliminde serpilmiştir. Mülkiye

Mektebi'nde verdiği derslerde öğrencilerine aşıladığı düşünsel yönelimler, edebî düzlemde Araba Sevdası romanında somutlaşmıştır. Eserdeki Bihruz Bey karakteri, yüksek kültür hayranlığının yüzeysel ve taklitçi bir biçimini temsil etmekte; bu yönüyle geleneksel meddah anlatılarındaki karşıtlıkları andıran bir tipoloji sunmaktadır (Mardin, 2016b, s. 179).

Mardin tıpkı genç Türklerin Abdülhamit'in açtığı okullarda yeşermesi gibi Adalet ve Kalkınma Partisini de Kemalizm'in zaferi olarak nitelemektedir. Çünkü Cumhuriyetin açtığı okullarla ilmiye sınıfının ortadan kalkması (ikincil tabakaların yokluğu durumu) ve yeni iktisadi imkânlardan yararlanan yeni orta sınıfların din üzerinde söz söyleme tekeli kalmayan uzmanların ortadan kalkmasıyla belirmesi yapısal olarak Cumhuriyet politikalarının bir sonucudur (Mardin, 2016d, s.239). Shils' modern toplumun Batı'da doğuş sürecinde geçirdiği benzer serüveni şöyle aktarmaktadır;

“... Eski tanrılar yıkıldı, eğitilmiş sınıflarda dini inanç çok daha zayıfladı ve otoriteye dair şüpheler her zamankinden çok daha açık hale geldi. Bununla birlikte, Batı'nın modern toplumlarında, merkezi değer sistemi, üyelerinin kalbine, daha önceki herhangi bir toplumda başarabildiğinden çok daha derin bir şekilde nüfuz etmiştir. 'Kitleler' temaslarına çarpıcı bir kabulle karşılık vermiştir” (Shils, 1961, s.117).

Tekerrür eden bu ayrışma durumu yeni eğitim kurumlarında vücut bulacaktır. Geleceğin ittihatçılarınin mektep günlerinde dikkate değer diğer bir ayrışma taşralı İstanbullu ayrışmasıdır. Tıbbiye'î Şahane ve askeri mekteplerde öğrenciler nüfuzlu ailelerin daha sonra Bab-ı ali bürokrasisinin tepe kadrolarında değerlendirilmek üzere yetiştirilen çocuklarıyla taşralı askeri mektepliler olarak kültür çatışmasına sahne olmaktadır. Şerif Mardin'e göre “bu taşralı grup daha sonra İttihat ve Terakki Cemiyeti'ni kuracak olanlardır”(Mardin, 2016b, s.181). Fakat değişime önderlik edecek olsalar da derin, özgün ve kökleşmiş bir siyasi doktrin inşasında başarısızlıkları nedeniyle Jön Türkler toplumsal bağlarını kalıcı biçimde tahkim edememiştir (Alim, 2004, s.500).

Yeni eğitim sisteminin askeri okullarında öğrencilerin olanakları az ailelerden seçilmesiyle okullardaki toplumsallaşmanın ailelerdeki toplumsallaşmaya ağır basması taşranın yeniliklere kapalı yerler olarak algılanmasına zemin hazırlamıştır. Çevre olarak taşra ise merkezin bu itkisine daha önce anıldığı üzere İslam'ın geleneksel değerlerine sarılarak karşılık vermiştir. Eşraf ise bir merkezîyetçilik karşıtı olarak taşralardan yana konumlanmıştır. Eşraf ve taşra ittifakı karşısında reformcu yeni bürokratları bulmuştur. Mardin'e göre “yeni ve okul görmüş ulusalcı bürokratlar yeni ve modern bir devlet kurma konusunda sabırsızlanmışlardır”. Bununla birlikte bürokrasi içinde yükselmenin nüfuzlu ailelere yakın olmakla mümkün olduğuna inanmışlardır (Mardin, 2020, s. 58). , Robert A. Nisbet'ten hareketle, “hısımlar toplumu” ile “askerî toplum” arasındaki karşıtlığın, şehir merkezli bürokratik yapılar ile çevresel toplumsal gruplar arasındaki bölünmeyi nasıl derinleştirdiğini sorunsallaştırmaktadır. Hısım

bağlarına dayalı toplumlar ile askeri bağlar arasındaki çatışma bir yanda merkezîyetçi ve bireyci askeri bağlarla diğer yanda hücreli, gruplaşmış hısım bağları arasında yoğunlaşır. Cumhuriyet, Mardin'e göre birlik, beraberlik, vatanperverlik ideolojisiyle Ümmetçilik mayasını devam ettirmiştir. Ümmet'e benzer bu toplumsal birlik hissi köylerde ideolojik boşluğu kapatmış ve dahi tamamlamış, köy çevreleri volk İslamı adını verdiği yerel geleneksel biçimleriyle toplumsal hissi devam ettirmiştir. Şehir çevrelerinde ise Kemalizm'in bu çizgideki eksiklikleri eleştirilere maruz kalan cumhuriyet elitleri arasında kültür krizleri üretmiştir. (Mardin, 2016c, s.149) Ümmet yapısının diğer bir önemli işlevi Müslüman toplumlarda yukarıda aktarılan ikincil yapıların olmamasından doğan boşluğu doldurmasıdır (Serin, 2023, s.605). İkincil yapıların olmamasından kasıt orta sınıfın yokluğudur. Söz konusu tartışma uzun bir süre orta sınıf yazını meşgul etmiştir. Özellikle ikinci dünya savaşının ardından toplumun üçüncülleşmesi adı verilen bu süreç yalnızca yeni sektörlerin ortaya çıkışını değil aynı zamanda orta sınıfların yüzyılın ikinci yarısına kadar orantılı bir şekilde artışını ele alır (Lange ve Meier, 2009, s.15).

Mardin yeni orta sınıfların da ortaya çıkışını resmetme potansiyeli olan cumhuriyetin logosu ile mahallenin ethosu arasındaki sınırların ne oranda yumuşadığı sorusuna karşılık 2011 yılında; “merkez ve çevre arasında sınırların ne oranda yumuşadığını bilmiyoruz” şeklinde yanıt vermektedir (Mardin, 2016d, s.238). Bu tespit yeni orta sınıfların ne derece belirginleştiğini de bilmiyoruz anlamı taşımaktadır. Mardin'in merkez ve çevre iki aşırı ucu tasvirinde merkeze resmi görevlileri çevreye köylüleri ve iki toplumsal kuvvet arasında sonradan oluşan eşraf adını verdiği tüccar sınıfını koymaktadır. 19. YY'da eşraf alt sınıflarla merkezi bürokratlar arasında eklem görevi görmektedir. Eşraf ekonomik faaliyetleriyle merkezi bürokratlarla alternatif bağlar da kurmaktadır. Eşraf yalnızca yerelde nüfuz sahibi tacirlerden değil din ve eğitimle iştigal eden din adamlarından da oluşmaktadır (Mardin, 2020, s.53). Dini yaşamın iki biçiminin ilki Ortodoks sünni ulemanın düşüncelerini devam ettirenlerdir. İkincisi ise Mardin'in volk İslam'ı olarak tanımladığı geleneksel çevre din yaşamıdır. Mardin'e göre zarif ve makbul İslam Osmanlı geleneğinde bu iki biçimin ilki tarafından inşa edilmiştir (Okumuş, 2018, s.150). Öyleyse dönemin yeni orta sınıfların merkez ve çevre analizinde yerel tacirler, din ve eğitimle iştigal eden din adamları ve modernleştirilmiş eğitim kurumlarında öğrenim gören taşralı öğrencilerden müteşekkil olduğu tespit edilebilir.

Bununla beraber Mardin'e göre eğitim kurumları her ne kadar modernize edilse de merkez ve çevre arasındaki kültürel uçurumu devam ettirmiştir. Taşralılar çocuklarını modern okullara gönderememiş veyahut göndermek istememiş, yetenekli çocuklar resmi görevlilerle bir bağlantı kurma umuduyla şehirlere gönderilmiştir (Mardin, 2020, s.54). Jön Türk devriminden sonra çevrede konumlanan taşralı esnaf reformcu bürokratlar tarafından Çiftçiyi Topraklandırma kanununda da görüleceği üzere mutlak

bir tehdit olarak algılanmaya devam edecektir. İkinci grup olarak bilinen eşraftan seçilen vekiller dini eğitimi destekleyen, jandarmayı sivilleştirmeyi amaçlayan bir dizi siyaseti de takip edecektir. Köylülerin krediler, sosyal yardımlar ve finansman olanakları açısından eşrafa bağımlı olması merkezi bürokratların köylülerle bağ kurmasının önündeki engellerden en önemlileridir. Merkez bürokratlarına göre eşraf tarımsal artı değeri absorbe etmekte ve kalkınmada kullanılmasına engel olmaktadır (Mardin, 2020, s.64).

Jöntürkler olarak bilinen reformcu bürokratlar dönemin yeni orta sınıflarını oldukça andırır. Çevreden yükselip merkezileşmeleri ve gelenekselci olarak addettikleri eşrafı sistemin periferisine itmeleriyle yine devinip duran merkez ve çevre döngüsünü yerine getiriyor görünmektedir. Çevreden merkeze taşınma eğilimi sürekli çevreden çıkan yeni eğitimliler ve yeni şehirliler üzerinden şekillenmektedir tespiti oldukça indirgemeci olmakla birlikte eğitilmiş ve yeni şehirli nüfusun güncel alan yazınındaki benzer teamülleri bu varsayımın incelenmesini hak etmektedir. Nitekim eski çevre ve yeni merkez olarak konumlanan toplumsal kuvvetlerin, döngüsel biçimde ortaya çıkan yeni çevreye kuşkuyla yaklaşması bu gerilimin sürekliliğine işaret etmektedir.

Mardin bunu şöyle aktarmaktadır;

“.... 1946'da, üçüncü kez önemli bir muhalefet partisi kurulduğunda,

Halk Partisi'nin yaptığı uyarı karakteristiktir:

"Destek bulmak için taşra kasabalarına ya da köylerine gitmeyin; ulusal birliğimiz sabote edilmiş olur” (Mardin, 2020, s.61).

Bu Osmanlıların merkezi bürokratik devlet tavrının, yerleşik ailelere yönelik süregelen şüpheli yaklaşımının (Levin, 2023, s.625) devamı olarak görülebilir. Çünkü aynı kuşku merkeze taşınan eski çevreye karşı da duyulmaktadır. Yani eski çevre merkez oluyor ve yeni bir çevre doğma eğilimine girmektedir. Dolayısıyla çevreyi incelerken Jön Türkler ve yeni çevre Terakkiperver fırkasını incelemek elzemdir. Bu noktada Mardin'in bu tespitlerinden yola çıkarak “Osmanlı-Türk modernleşmesinde çevreyle olan geleneksel Osmanlı ilişkisinin sürüp gittiği duygusu” (Mardin, 2020, 63) olarak tarif ettiği şekillenme bugünün yeni orta sınıfları açısından nasıl tartışılabileceği önemli bir sorundur. Çünkü Osmanlı'dan Türkiye'ye geçişte köylülerin geri kalmışlığının ancak eğitilerek aşılabileceği motivasyonu ve merkezde ilerici bir Kemalist kuşak yetiştirme programı, tepeden inmeci köylü geliştirme planlamaları ve yeni çevrelerin yükselmesi döngüsüyle birlikte kuşkuyla bakılan kırsal alan ve yerel eşraf yeni orta sınıflar açısından nereye konumlandırılacağı eğer devam ediyorsa aynı döngünün güncel devamının yanıtını verecektir. Çünkü cumhuriyetin kuruluş sürecinde, merkezi; bürokrat ağırlıklı kadrolar temsil ederken, çevreyi ise küçük ölçekli tüccarlar oluşturmaktadır.

Türkiye’de İslamcılık ideolojik köken itibariyle söz konusu çevreden filizlenen toplumsal katmanda aranmalıdır. . Çevrenin taleplerini siyaset ve sivilleşme yoluyla merkeze taşıma mücadelesi Mardin’in çevreden merkeze yönelim döngüsünü tamamlamaktadır. Öyleyse çevreden yükselen yeni orta sınıfların merkeze taşınacak geleceğin merkez kadrolarını oluşturacak yeni toplumsal tabakanın kim olacağını ve hangi eğilimleri taşıdığını tespit etmek bu çalışma bakımından mütevazı bir katkı olsa da gelecek araştırmalara önemli bir ilham olacaktır. Çevrenin taleplerini merkeze taşıma serüveninde Cumhuriyetin kurucu kadrolarından sonra yeni orta sınıf kavramının özelliklerini temsil kabiliyeti bakımından cumhuriyet yüzyılında ortaya çıkan önemli kuşak yuppi’ler olarak bilinen 80’lerin eğitilmiş kuşağıdır.

“Genç ve Kent’li profesyonel bireyler anlamına gelen Yuppi terimi 80’li yıllarda Ronald Reagan’ın başkanlığı döneminde doğmuştur” (Bali, 2002, s.41). Finans ve bankacılık sektöründe ortalama ücretlerin oldukça üstünde ücretlerle çalışan, yüksek gelirler elde eden, kısa vadede büyük gelir dilimlerine ulaşan, her hizmetin en kalitelisini elde etmek isteyen, beyaz yakalı gençleri tanımlamak için kullanılmıştır. Bu dönemde de yemek, konut ve eğitim tüketimi yeni orta sınıf yuppilerin ritüeli haline gelmiştir. İshak Alaton’un Alkent Bahçeşehir için kullandığı “Ev değil yaşam tarzı satın alıyorsunuz” sloganı bu minvalde ikoniktir (Bali, 2002, s.115). Yaşam tarzında hız, rezidans, iş merkezi ve alışveriş merkezleri, üst yönetici yetiştiren ekâbir müfredatlı eğitim kurumları akım haline gelmiştir.

Bu yıllarda kronik yoksulluğun çözümü yeni orta sınıfların büyütülmesi olarak görülmüştür. Eğitilmiş yeni teknokrat tabakanın refah programlarının çözemediği sorunları çözmeye potansiyeli taşıdığı varsayılmıştır. Finansal piyasaların, girişimciliğin ve orta sınıfa hitap eden tüketim mallarının ithal ikame piyasalara girişi toplam talebe ve eğitime yapılan yatırımlarla birlikte, yeni ve güçlü bir orta sınıf doğmuştur (Derndorfer ve Kranzinger, 2021, s.919). 1980’lerin bu neoliberal değişim rüzgârında yuppie olarak ün yapan genç, eğitilmiş, büyük şirketlerin üst kademelerinde yüksek ücretle istihdam edilen, tüketim meraklısı yeni profesyonel gençler yeni orta sınıf araştırmalarında dönemin ilgi odağıdır. Hizmet yoğun sektörler; bankacılık, finans vb. sektörlerde kariyer odaklı ahlaki açıdan olabildiğince seküler, bireyci ve geleneksel ilişkilerinde bağımsızlıkçı yeni bir toplumsal tabakadır (Özonur, 2010, s.188).

Her dönemin ekonomisi ve üretim araçlarının sürükleyicileri yeni orta sınıfların şekillenmesinde kritik rol oynamıştır. Örneğin; Avrupalı’ların eline geçen ticari imkanlarla birlikte Osmanlı tebaası çocuklarını kâtip olarak yetiştirmeye başlamış ve tüccarlığa olan rağbet azalmıştır. Güvencesizlik kaygısı nedeniyle memuriyete yerleşme güdüsüyle devlet kadroları genişlemiştir. Söz konusu orta sınıf devlet işlerinin yürütülmesinde ve tanziminde önemli görevler üstlenmiş Osmanlı’lardan Türkiye

Cumhuriyetine'de toplumsal sınıf olarak miras olarak aktarılmışlardır (Kaya ve Him, 2020, s.327). Öyleyse Cumhuriyetin ilk yıllarında Modernleşen laik bürokratik merkez ve muhafazakarlaşan çevreden, İkinci yarısında gittikçe sekülerleşen ve muhafazakarlaşan bir merkeze evrilme sürecinde yeni çevre yani çevreden merkeze taşınma eğiliminde olan yeni toplumsal tabaka Merkez ve Çevre teorisinde nerede konumlanabilir?

1.1. Güncel Yazında Yeni Orta Sınıfın Tasviri

Sınıf, Orta Sınıf, Üst Orta Sınıf ve Yeni Orta sınıf kavramları alan yazınında en muarız ve ihtilaflı, üzerinde uzlaşma henüz sağlanamamış kavramlardır. Merkez ve çevre arasında yeni orta sınıf olarak tanımlanan toplumsal tabakanın nereye konumlandığını tespit etmek çalışmanın girizgâhında aktarıldığı üzere beyaz yakalılar, mavi yakalılar, altın yakalılar, işçiler, hizmet sınıfı yöneticileri ve aşağıda aktarılacak geniş bir eleştirel kavramsal külliyyatın aktarımını gerektirmektedir. David Harvey'e göre şayet kapitalizmin kentsel krizleri bir devrime ya da çalışmada anıldığı üzere çevreden merkeze taşınma eğilimine yol açacaksa bu; sermayenin müşterek alanlarda tüketimi yoluyla mülksüzleştirilmiş şehir hakkı elinden alınmış, depolitize edilmiş ve hizmet sektöründe istihdam edilmiş prekerya olarak tanımladığı yeni toplumsal tabaka tarafından gerçekleştirilecektir (Harvey, 2012, s.36).

Çünkü dijital kapitalizmin yükselişiyle yeni endüstriler ya da kreatif endüstriler olarak adlandırılan sektörlerde uzmanlaşan teknoloji işçileri siber proleterler olarak adlandırılan sofistike sınıflar ortaya çıkmıştır. Esneklik, girişimcilik ve dijital emeğe dayalı bu yeni tabaka yeni orta sınıf araştırmalarını cezbetmiştir. Esnek emek yoğun teknoloji sektörü çalışanları yeni orta sınıfların önemli bir yönünü görünür hale getirmiştir (Dorschel, 2022, s. 1304). Yeni orta sınıfların esneklik ve güvencesizlik temelli toplumsal hareketliliği (Akcan, 2016, s.87) hizmet sektörünün gelişmesi ile birlikte kavramın kullanımının yoğunluğunun arttığı zamanlara denk düşmektedir. 'Precarious' (güvencesiz) sıfatı ile 'proletariat' (proletarya) isminin birleşiminden" (Altıntaş, 2015, s.168) oluşturulan prekerya kavramı da belirsiz ve güvencesiz sektörlerdeki sınıfları tanımlamak için kullanılmaktadır. Fakat emeğin küreselleşmesiyle ortaya çıkan sınırları kamu ve özel sektörler arasında tam olarak ayrılmayan şartları tanımlamak için kullanılmaktadır.

İsimleri farklı biçimlerde de anılsa yeni tehlikeli sınıf olarak görülen yeni orta sınıfların söz konusu tehlikeliliği Harvey'in Asi Şehirler'inde olduğu gibi toplumsal hareketlere ve devrimlere sosyal tohumlar ekmesinden kaynaklanır. Özellikle 1960'lı yıllarla birlikte şekillenen yeni toplumsal hareketler ve değişen tarzı hayatlar ile internet tabanlı protesto hareketleri güvencesizlik ve tehlikeliliğin odağında yer almıştır (Erdoğan ve Köten, 2014, s.99). Sınıf dinamiklerinin değişen bu

yapısıyla birlikte şehirli, hizmet yoğun özel sektörlerde çalışan profesyoneller üzerinde odaklanan araştırmalarda yeni orta sınıfların yeniliği; yeni ortaya çıkan sanayii devrinden farklı çalışma koşulları ilgili görünmektedir. Nitekim küreselleşmenin ve dahi neoliberalleşmenin kentlerde ürettiği sermaye ve mekân ilişkisine dair değişimlerin konu edildiği yerli kaynak eserlerden “Sekiz Kentin Hikayesi’nde yeni orta sınıflar batı’lı iyi eğitilmiş ve beyaz yakalı sınıflar olarak resmedilmektedir (Theodore vd., 2012, s.25). Bilakis esneklik ve güvencesizlik şartlarında yeni imkânlar arama durumunun merkez çevre doktrini esası içinde yerleştirileceği yerin; 19. YY’ın ikinci yarısında çevre’nin, çocuklarını tüccarlıktan azade edip eğitime aynı nedenle yönlendirmesi olarak görülebilir. Güvencesizlik ve istikrar arayışının dışında farklı metaforik anlamlandırma yaklaşımları yeni orta sınıfları günlük hayat pratikleri üzerinden incelemiştir. Bu araştırmalarda ortak yaklaşım üretim araçlarının tüketim alışkanlıklarını nasıl şekillendirdiğini aramaktır. Gelir ve meslek konumları prestij ve statü ayrıcalığı arama güdeleri açısından önemli olduğundan tüketim alışkanlıklarının yeni orta sınıfları belirginleştiği düşünülür. Sosyalleşme mekânları ve yeme içme pratikleri bunların en somut ve kamusal alanda görünür olanlarıdır (Akarçay, 2016, s.43).

Post endüstriyel toplumun yalnızca farklı iş kollarından doğan farklı üretim ve tüketim alışkanlıkları değil aynı zamanda sosyal kutuplaşmayla birlikte mekânsal ayrışmaları da beraberinde getirdiği varsayımı bu araştırmaların öncülleridir. Çünkü şehir işi eşitsizlikler nedeniyle sosyal sınıfların farklı yerleşim yerlerine dağılıp dağılmadığı ya da farklı sosyalleşme mekânları tüketip tüketmediği sorunu, yeni orta sınıfları aramada problem haline gelmektedir (Konietzka ve Martynovych, 2023, s.9). Yeni orta sınıfların sosyal statülerini hayata geçirmek için kullandıkları tüketim ritüelleri; alışveriş merkezleri, cafeler, okul seçimi, kahve tüketimi ve yolculuk modu seçimine değin (Rocha vd., 2017, s.473) geniş ilgi görmesinin nedeni yeni tüketim biçimlerinin doğmasına neden olan yeni üretim araçlarıdır. Fakat söz konusu tüketim ritüelleri, yalnızca tüketim davranış ritüellerini tespit etmekte toplumsal tabakalar arasında yeni orta sınıfların nerede konumlandığını kestirme noktasında zayıf kalmaktadır. Konumlanmada orta sınıfın ölçülmesindeki metodolojik zorluklar buzdağı modeliyle de aşmaya çalışılmaktadır. Buzdağı modeli; isteğe bağlı tüketim, eğitim, meslek, varlıkların mülkiyeti, değerler, beklentiler, tutumlara göre sınıf kategorizasyonunu çözümlemekte ve literatürde özellikle tüketim araştırmalarında yaygın olarak kullanılmaktadır (Belbağ vd., 2019, s.327; Derndorfer ve Kranzinger, 2021, s.919). Literatürde tüketim ritüelleri üzerinden nitel analiz yoluyla belirsiz görünen toplumsal sınıfı berraklaştırma çabası dikkat çekmektedir. Bu çaba Brezilya’lı orta sınıflarının gemi yolculuğu tüketim biçimlerinden (Rocha vd., 2016) çocuk partilerinin tüketimine (Feldman-Savelsberg, 2020) değin oldukça marjinal konulara kadar genişletilmektedir.

Bu noktada üst orta sınıfın mutenalaşmış, güvenlik odaklı izole yaşam alanları olarak toplu konut sitelerindeki yaşam pratiklerinin anlaşılması ve geleneksel mahalleden toplu sitelere sosyo mekânsal dönüşüm sırasında insan mekân ilişkisi orta sınıfların yeniliğini tespit etmede en önemli anahtar olarak görülebilir. Çünkü kapalı mahallelerin sıkı bağlarıyla örülü mekanların sosyal mimarileri neoliberalleşme rüzgarının etkisinde gevşek, izole, bireyci ve güvenlikçi bağlarla örülü yeni ilişkilere dönüşmektedir. Yeni mekânlar sosyal ilişkiler bağlamında da geleneksel olanlarından ayrırmakta ve dahi eskisini soylulaştırmaktadır (Kurtuluş, 2011, s.53). Harvey'e göre bunların her biri "imtiyazlı okulları, golf sahaları, tenis kortları, 24 saat devriye gezen özel güvenlikleri" gibi hizmetleriyle küçük birer devlet görünümü arz etmektedir (Harvey, 2012, s.57). Siyasi ve kültürel bilinç açısından yeni orta sınıfların banliyölerdeki alışkanlıklarını korumalarını ve devam ettirmelerini sağlayan davranış türleri, anılan yeni modern gettolarda kiralama yerine mülkiyet edinme, çocuk sahipliğine imtinalı yaklaşma ve harcama yerine tasarruf gibi yeni davranışlara evrildiği uzun zamandır bilinmektedir (Gregg, 1998, s. 2933).

Yeni orta sınıflar için ev, tüketim nesnesi olarak sembolik değer taşımakta, mali yatırımın yanında duygusal yatırım niteliği de taşımaktadır. Anlamsal olarak konutlara, barınma değil prestij ve statü değeri atfedilmektedir (Akbiyık, 2015, s.548). Fatih-Başakşehir arasında evrilen kentsel habitus araştırması bu noktada önemlidir. İrfan Özet'in yürüttüğü araştırmada Fatih'in çeperlerinde karşı ağlarda başlangıçta göçmenler olarak filizlenip yerleşen ve sivil-siyasi iktidar sonrası Başakşehir'e taşınan muhafazakâr habitus'un etnografyası sunulmaktadır. Araştırmada en dikkat çekici kırılım, Fatih'in mahalle olarak kurucu unsurlarının muhafazasının devamındaki hassasiyetle, Başakşehir ilçesinde mutenalaşan yaşam tarzlarının değişim sürecinde; eğitim, güvenlik kaygısı ve nitelikli eğitimi arayışının yine ortaya çıkıyor olmasıdır (Özet, 2019, s.207). Tarihin bir tekerrürü yeniden tecessüm etmekte ve Sultanbeyli'nde yürütülen araştırmada Tuğal şöyle söylemektedir; "Eğitilmiş ve muhalifler sıradan insanın dininde değerli bir şey görmüyorlardı ve yoksullarla anlamlı bir ilişki kuramıyorlardı. Kültürel sermayeleri giderek egemen kesimlerin kültürüne benziyordu ve bu nedenle ağlarını yoksulları dışlayan bir tarzda kuruyorlardı" (Tuğal, 2019, s.84). Aynı olgu Çukurambar'da yürütülen araştırmada ortaya çıkmaktadır. Çukurambar'da kentsel mekânı yeniden üreten ana etken muhafazakâr elitlere sunulan kent mekanlarıdır. Sembolik iktidar kentsel mekânlarda yeni orta sınıfların farklı ifadelerinde yeniden üretilmektedir (Akçaoğlu, 2020, s.66).

Bu yeni tüketim, iş ve eğitim kalıplarıyla birlikte esneklik ve güvencesizlik (güvenlik kaygısı) karşı tepki olarak yeni orta sınıfları güvenlik odaklı, öznel yaşam stillerine yöneltmektedir (James, 2019, s.37). Orta sınıflar arasındaki fraksiyonların kendi içindeki bölünmeleri meslek, statü ve yaşam kalitesi talebi başlıklarında ayrılmaktadır. Küreselleşme ya da post endüstriyel sonrası olarak tanımlanan

dönemde orta sınıflarda yeni olan olgu teknik uzmanlık ve sosyal örgütlenmeler arasında şekillenmiştir. Bunun anlamı devletlerin ve örgütlerin teknoloji ile bağının değişen yapısı ve iş yapma, yürütme biçimlerinin yıkıcı teknolojilerle yeniden yapılandırılmış olmasıdır. Eğitimli mülk sahipleri, profesyoneller, yöneticiler, teknokratlar, sosyal uzmanlar, kültürel elitler ve hizmet sektörü çalışanları bu bağlamda odaklanan yeni orta sınıf tabakalarıdır (Güveli vd., 2012, s.226). Okul seçimi ve ev seçimi hususunda istisnacılık ve seçicilik yeni orta sınıf araştırmalarında yerli ve yabancı yazında ortak noktalardan biridir (Hernández ve Carrasco, 2022; Anderson, 2013). Küreselleşme dalgasının ortaya çıkardığı yeni uluslararası profesyoneller ve küresel hizmetlerin aynılaştırma potansiyeli; benzer, sosyal, politik, duygusal ve ekonomik yetkinliklere ve ihtiyaç arayışlarına sahip olma durumu getirmiştir (Agbaria, 2019, s.740). Üst eğitim grubuna mensup, beyaz yakalı, eğitim yoluyla sahip oldukları kültürel konumları sosyo-ekonomik ilişkilerinde kullanan, belli tüketim ritüelleri olan, şehirlerde yeni sosyal mekânlar inşa eden, güvenlik odaklı yaşamı ve istikrar arayışını hayatının merkezine yerleştirmiş, belirsizlikten mümkün olduğunca kaçınan, eğitim fetişi olan ebeveynler olarak resmedilen yeni orta sınıflar, meritokrasiye dayalı toplumsal hiyerarşiye inanmış, rasyonel, neoliberal ilerleme ideolojilerinin etkisinde bir sınıf görünümü verir (Scott, 2021, s.111). Söz konusu toplumsal tabaka, gelecek konusunda toplumsal anksiyete ve gerilimlerini bu eğilimlerle hafifletmektedir. (Akarçay, 2016, s.36) Yeni orta sınıfların merkez ve çevre arasında konumlanmasında arafta kalma durumlarının onları tüketim ritüellerinde birleştirmesi sınıf atlama ya da atlayamama süreçlerinde sosyal statülere dair çelişkilerini içselleştirmelerini de kolaylaştırmaktadır (Badak, 2020, s.196).

1.1.1. Merkez ve Çevre Arasında Aynılıklar ve Ayrılıklar

Türkiye'nin tabakalaşma düzenini “statü farkındalığı, tabaka farkındalığı, tabaka bağlılığı, tabaka bilinci ve tabaka eylemi” kategorilerinde inceleyen (Mardin, 2020, s.79) Şerif Mardin bu şekilde kültürler arası çalışmalara temel oluşturmaktadır. Bu sınıflandırmaya göre statü farkındalığı “kendini ve başkalarını konumlandırma yeteneğidir. Tabaka farkındalığı “kendini ve başkalarını tabakalara yerleştirme geleneğidir. Tabaka bağlılığı “bir tabakaya bağlı olma duygusudur”. Tabaka bilinci tabakanın çıkarlarıyla özdeşleşme ve ait olma durumudur. Tabaka eylemi ise tabakanın çıkarlarına göre harekete geçme, eylemsel olma halidir (Mardin, 2020, s.80).

İlk olarak statü farkındalığı açısından Osmanlı'dan Türkiye Cumhuriyeti'ne miras merkez ve çevre arasındaki toplumsal dinamiklerle güncel yeni orta sınıfların birçok ortak noktası bulunmaktadır. Çevreden merkeze yükselen jön Türklerin bürokraside yükselmek için nüfuzlu ailelerle bağ kurma isteği bunu kanıtlar niteliktedir. Benzer şekilde yeni orta sınıf yazınında yer alan güvenlik ve istikrar arayışı da aynı doğrultuda eğilimler göstermektedir. Tabaka farkındalığı açısından kendini ve başkalarını tabakalara yerleştirme geleneği Osmanlı bakiyesi dönemden günümüze değin merkez ve

çevre arasında yer alan tüm toplumsal tabakalaşma düzeninde aynılıklardan biridir. Türk toplumu sınıfları kategorize etme geleneğini her dönem sürdürüyor görünmektedir. Tabaka bağlılığı açısından toplumsal tabakalaşma düzeninin dağınık bir görünüm arz ettiği söylenebilir. Yeni orta sınıfların geç Osmanlı dönemi ikincil tabakaları arasında taşra toplulukları arasındaki bağ ve yeni şehirli jönler arasındaki bağ, Cumhuriyetin kurucu kadroları ve kurucu kadroların öteki olarak gördüğü çevre arasındaki bağ birbirine benzemektedir. Fakat yuppiler'le başlayan neoliberal ve küreselleşme döneminin yeni orta sınıfları arasındaki bağlar daha gevşek, esnek, bireyci bağlar görünümü vermektedir.

Tabaka bilinci açısından tabakanın çıkarlarına olan aidiyet duygusu söz konusu merkez ve çevre güçleri açısından tamamen farklı görünüm arz etmektedir. Siyasi motivasyonları olan eğitilmiş jön Türklerle, günümüzün eğitilmiş yeni genç nüfusu arasında söz konusu aidiyet duygularının benzer olduğunu söylemek oldukça zor görünmektedir. Tabaka eylemi açısından çıkarlara göre harekete geçme durumu Türk modernleşmesinin kurucu kadroları açısından istisnai faaliyetlerden biridir. Yeni toplumsal hareketlerin prekarya olarak tanımlanan yeni orta sınıflar tarafından 19.YY'ın ortalarından itibaren aktive edildiği ifade edilse de günümüz aktivizmi teknoloji tabanlı, pasifist ve depolitik güdülerle şekillenmektedir. Söz konusu tabakalaşma düzeni tüm kategori başlıklarında incelendiğinde Türkiye'nin yeni tabakalaşma düzeninin bir dizi değişiklik geçirdiği ortaya çıkar. Çalışmanın odağı olan yeni orta sınıfın merkez ve çevre teorisi bağlamında konumlandırılması ışığında geline nokta toplumların devinip duran merkezlerinin çevreden gelen Osmanlı bakiyesine benzer değişim taleplerine maruz kalmakla birlikte merkezin geçirdiği evrimle bir dizi farklılıklara da sahne olmasıdır.

SONUÇ

Türkiye'nin güncel tabakalaşma düzeni Şerif Mardin'in Merkez ve Çevre teorisi bağlamında yeni orta sınıfın nereye tekabül ettiği sorusuyla düşünüldüğünde, yeni orta sınıfların tabakalaşma düzeninin değiştiricileri olarak Mardin'in söylediği gibi henüz sınırlar arasındaki ayrım tabakalaşma kategorileri altında da incelendiği üzere belirsiz olsa da yeniliğin emarelerini gösteriyor olduğu ifade edilebilir. Eğitim kurumlarının yeni orta sınıf üretmedeki etkisi yeni orta sınıfın çocuklarına dair yükseköğretim fetişinde yeniden vücut bulmaktadır. Sayısı her geçen gün artan yüksek öğretim kurumu sayısı söz konusu talebe arz niteliğinde yanıt vermekte ve yükseköğretim mezunu şehirli genç sayısı giderek artmaktadır. Abdulhamid dönemi eğitim kurumlarının modernleştirilmesiyle taşralı gençlerin eğitim talebi bu dönemin ortak yönü olarak gözlemlenebilir. İlaveten ilmiye ve tıbbiye okullarında taşralı ve şehirli kültürü çatışmasının eğitilmiş genç şehirli gruplar arasında hangi olgulara sahne olduğu özel bir araştırmanın konusudur. Recaizade'nin Bihruz Bey karakterinin oğlu için aradığı devlet memuriyeti

ve güvence arayışında somutlaştırılmış güvence arayışı, tarihsel süreklilik içinde istikrar ve statü arzusunun sembolik bir temsili olarak okunabilir.

Kültürel ikiliğin muhafazakâr sınıfın içinde bölündüğü muhafazakâr habitus araştırmalarının tümünde belirgindir. Sivil-siyasal iktidarın getirdiği ekâbir tabakalaşma ve mutenalaşmaya karşı kentsel mekanlarda alt orta sınıf ve üst orta sınıf çatışmasını gözlemlemek mümkündür. Şehirlerdeki mutenalaştırılmış yeni yaşam alanları muhafazakâr habitus içindeki bu bölünmenin vücut bulmuş halidir. Geleneksel Osmanlı bakiyesi askeri bürokratlar olarak merkez, tüccarlar olarak yerel eşraf ve taşralılar olarak çevre güçleri Türkiye Cumhuriyet’ine yerel eşrafın siyasi sivil ikincil ayak olarak ortaya çıkacağı bir miras bırakmıştır. Cumhuriyet önemli tabakalardan biri ilmiye sınıfını ortadan kaldırarak eğitim kurumlarını tıpkı Abdulhamid gibi yaygınlaştırarak eğitilmiş yeni bir orta sınıfın doğmasına zemin hazırlamış ve bu sınıf yeniliği iktidara kadar taşıyan sivil-siyasi yeni bir toplumsal tabaka meydana getirmiştir. Bugün eğitimin yine tüm illeri kapsayacak şekilde genişletilmesiyle ortaya çıkan genç ve dinamik bir yeni orta sınıf doğduğu ifade edilebilir. İktidara taşınan eski çevre artık yeni orta sınıfları temsil kabiliyetini giderek yitirmekte, tıpkı Osmanlı çevresinden Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucu kadrolarına taşınan çevre gibi merkezileşme eğilimi göstermektedir. Merkez ve çevre arasında yeni orta sınıflar bugün doğma ve taşınma eğilimindedir. Şerif Mardin’in sınırlarından henüz belirginleşmemesinden kastı olan sivil siyasi iktidarın el değiştirememesi uzak olmayan bir gelecekte mümkün görünmektedir. Merkezi bürokratik kontrole karşı çevrede mobilize olma kaygısı da yeni orta sınıflar arasında ortak olmayan noktalardan biridir. 2023 Genel seçimlerinde de görünür hale gelen yeni orta sınıfların siyasi yelpazedeki dağılımı merkeze karşı farklı politik tepkiler verdiği görünümündedir.

Cumhuriyetin logosu ile mahallenin ethosu arasındaki çatışma merkezin logosu ve çevrenin ethosunun tümüyle normlar perspektifinden değiştiği bir sürece tanıklık etmektedir. Yeni orta sınıflarda ideolojik tabaka ayırd etmeksizin artan depolitizm ve bireycilik söz konusu tabakanın tek bir cephede mobilizasyonunu zorlaştırmaktadır. Yine 2023 seçiminde milliyetçi oyların siyasi yelpazedeki dağılımı gözlemlendiğinde artan sekülerliğin ortak nokta olmakla birlikte farklı siyasi partilerdeki dağılımı söz konusu mobilizasyon zorluğunu açıklayabilir. Bununla birlikte yeni orta sınıfların değişim rüzgarı perspektifinden Türkiye’de seküler milliyetçiliğin dikkatle izlenmesi gerekmektedir. Muhafazakâr çevrenin sivil-siyasal iktidara taşınma sürecini andıran bir süreç seküler milliyetçi ideoloji bakımından yaşanmaktadır.

Sonuç olarak Şerif Mardin’in merkez ve çevre teorisi minvalinde yeni orta sınıfların Türkiye’de konumlandırılacağı yerin taşradan merkeze taşınan ideoloji tabakalarının yer değiştireceği ikinci bir döneme sahne olacağı öngörülmektedir. Tabakalaşma düzeninde söz konusu ideolojinin seküler

milliyetçilik olacağı kuvvetle muhtemeldir. Fakat söz konusu esnek dağılımlı grupların yerel eşraftan yoksun mobilizasyon zorluğu rakip tabakalarla sosyal rekabetini etkileyeceği öngörülmektedir. Şehirli, eğitilmiş, genç çevrelerin yeni talepleri merkez ve çevre arasında, çevreden merkeze taşınma eğilimindedir. Türkiye'nin sivil-siyasal iktidarı bakımından köklü bir devinim uzak görünmemektedir.

EXTENDED SUMMARY

This study revisits Şerif Mardin's center-periphery thesis to explore how the concept of the "new middle class" can be situated within Turkey's long-term socio-historical transformations. While "new" in name, the emergence of new middle classes is far from a contemporary phenomenon; its conceptual roots stretch back to the late nineteenth century, when white-collar expertise, bureaucratic specialization, and new forms of socio-economic stratification began reshaping European and American societies. However, as Mardin argues, the Ottoman Empire followed a distinct trajectory: the collapse of feudal structures in Europe produced robust intermediate strata, whereas the Ottoman order evolved around a binary configuration of askerî elites and tax-paying reaya, lacking what might be termed "secondary structures." This absence not only weakened the development of autonomous bourgeois groups but also generated enduring center-periphery tensions that shaped both late Ottoman and Republican modernization.

The central question of this article is therefore twofold:

(1) How can we historically locate new middle classes in relation to Mardin's center-periphery framework? (2) To what extent can the socio-economic and cultural features of contemporary new middle classes be interpreted as a continuation, transformation, or rupture of Ottoman-Republican stratification patterns?

Methodologically, the article undertakes a comprehensive reading of historical-sociological literature, new middle-class studies, urban consumption research, and political sociology, while examining the conceptual legacy of Mardin's oeuvre. Through this combined framework, the study traces correlations between earlier peripheral strata—such as provincial notables, educated young bureaucrats, and newly urbanized groups—and today's post-industrial new middle classes characterized by cultural capital, white-collar labor, flexible employment, and lifestyle-oriented consumption.

The findings suggest several key parallelisms. First, the rise of educated provincial youth in the late empire embodied by Jön Türkler and the modernizing bureaucratic cadre resembles the ascent of today's highly educated, urban, professional strata. Both groups emerged through expanded educational opportunities, both experienced mobility from periphery to center, and both displayed ambivalent attitudes toward traditional culture. Second, historical tensions between central elites and

provincial notables echo contemporary frictions between established upper-middle classes and new middle classes striving for mobility through education, homeownership, and symbolic consumption. In this sense, the new middle class reproduces long-standing anxieties and aspirations that have shaped Turkey's socio-political history.

At the same time, notable differences exist. Unlike early Republican cadres whose mobilization was ideologically cohesive and state-driven, contemporary new middle classes are politically fragmented, individualized, and largely depoliticized. Their identity is shaped less by collective ideology than by neoliberal meritocracy, insecurity, and lifestyle differentiation. Concepts such as *prekarya*, flexible labor, urban gentrification, gated communities, and cultural consumption rituals (e.g., coffee culture, education fetishism, mobility patterns) capture the distinctiveness of this new socio-economic layer. These developments reflect global transitions from industrial to post-industrial economies, where new forms of employment, digital labor, and symbolic capital structure class distinctions.

The article argues that this fragmentation complicates any attempt to locate new middle classes squarely within the center or the periphery. Rather, they inhabit a liminal position *an araf* both shaping and shaped by mobility aspirations, insecurity, and meritocratic competition. This liminality mirrors, in modern terms, the structural ambiguity of Ottoman intermediate groups such as *eşraf*, who mediated between central authority and local society. As consumption-based research demonstrates from housing choices to schooling preferences and new urban lifestyles today's new middle classes construct their identities through spatial, cultural, and symbolic practices that both emulate and contest existing hierarchies.

Furthermore, the article emphasizes that the expansion of higher education in the 2000s has played a decisive role in the quantitative enlargement and qualitative diversification of the new middle class. Similar to Abdülhamid II's educational reforms that opened pathways for provincial youth, the recent proliferation of universities has produced a generation of mobile, aspirational, yet often precarious graduates. Whether this new cohort will evolve into a politically mobilized "new periphery" is an open question, but early indicators such as the rise of secular nationalism among urban youth suggest emergent ideological realignments with potential center-shifting consequences.

Finally, the study concludes that Turkey is likely entering a new phase of center periphery reconfiguration. Just as conservative peripheries moved toward the center in the late twentieth century, current socio-economic trends indicate the rise of a secular, educated, urban new middle class that may constitute the next wave of center formation. However, unlike earlier peripheral mobilizations anchored in local notables and communal solidarities, today's new middle classes lack cohesive

organizational structures, relying instead on individualized strategies of social mobility. This absence of a strong “local notables” class eşraf creates a mobilization deficit that may limit their political impact.

Nonetheless, the new middle class remains a key analytical construct for understanding Turkey’s contemporary social transformations. Its positioning between center and periphery fluid, contested, and evolving offers critical insights into socio-economic inequality, cultural differentiation, political polarization, and the future direction of Turkish modernization.

KAYNAKÇA

- Agbaria, A. K. (2019). Religion and the global middle class: towards a new research agenda. *Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education*, 40(5), 734-742.
- Akarçay, E. (2016). Yeme pratikleri üzerinden (yeni?) orta sınıf (lar) ı anlamaya çalışmak. *Sosyoloji Konferansları*, (54), 33.
- Akarçay, E. (2016). Yeme pratikleri üzerinden (yeni?) orta sınıf (lar) ı anlamaya çalışmak. *Sosyoloji Konferansları*, (54), 33.
- Akbıyık, M. (2019). Yeni Orta Sınıfın İdeal Ev Tasvirlerine İlişkin Bir Değerlendirme. *Journal of International Social Research*, 12(65).
- Akcan, H. K. (2016). Esneklik ve Güvencesizliğin Kaygan Zemininde Yeni Orta Sınıfın “Hareketliliği”. *Sosyoloji Konferansları*, (54), 85.
- Akçaoğlu, A. (2020). *Zarif ve Dinen Makbul Muhafazakar Üst-Orta Sınıf Habitusu*. İletişim Yayınları
- Alim, A. R. L. I.(2004). Bir Siyaset Sosyoloğu Olarak Şerif Mardin. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, (3), 495-510.
- Altıntaş, S. (2015). Prekarya: Yeni Tehlikeli Sınıf. *İnsan ve Toplum*, 5 (9) , 167-169. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/insanvetoplum/issue/70047/1123009>
- Anderson, T. (2013). “Beautiful New Homes”: The Development of Middle-Class Housing in the Industrial Suburb of East Chicago, Indiana. *Indiana Magazine of History*, 109(3), 185-223.
- Asad, T. (2020). *Sekülerliğin biçimleri: Hristiyanlık, İslamiyet ve modernlik*. F. B. Aydar (Çev.). Metis.
- Badak, N.(2020). Orta sınıflaşmanın kültürel yeniden üretimi: Denizli örneği (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Bali, R. (2002). *TARZ-I HAYATTAN LIFE STYLE-A Yeni Seçkinler Yeni Mekanlar Yeni Arayışlar*. İletişim Yayınları.
- Barışcan, K & Him, M. S.(2020). Modern Türkiye’de Orta Sınıf Çalışmaları: Tarihsel Literatür Değerlendirmesi. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(1), 325-349.
- Belbağ, A. G., Üner, M. M., Cavusgil, E., & Cavusgil, S. T. (2019). The new middle class in emerging markets: How values and demographics influence discretionary consumption. *Thunderbird International Business Review*, 61(2), 325-337.
- Charney, I., & Malkinson, D. (2015). Between electoral and urban geography: Voting patterns and socio-spatial dynamics in Tel Aviv. *Applied Geography*, 58, 1-6.
- Chen, P., Zhang, M., & Wang, Y. (2023). The Chinese new middle class and their production of an ‘authentic’ rural landscape in China’s gentrified villages. *Geoforum*, 144, 103793.
- Danyluk, M., & Ley, D. (2007). Modalities of the new middle class: Ideology and behaviour in the journey to work from gentrified neighbourhoods in Canada. *Urban Studies*, 44(11), 2195-2210.
- Derndorfer, J., & Kranzinger, S. (2021). The Decline of the Middle Class: New Evidence for Europe. *Journal of Economic Issues*, 55(4), 914-938.
- Dorschel, R. (2022). A new middle-class fraction with a distinct subjectivity: Tech workers and the transformation of the entrepreneurial self. *The Sociological Review*, 70(6), 1302-1320.

- Erdoğan, B., & Köten, E. (2014). Yeni toplumsal hareketlerin sınıf dinamiği: Türkiye LGBT Hareketi. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 2(1), 93-113.
- Feldman-Savelsberg, P. (2020). Class Performances: Children's Parties and the Reproduction of Social Class among Diasporic Cameroonians. *Africa Today*, 66(3), 20-43.
- Galent, M., & Kubicki, P. (2012). New urban middle class and national identity in Poland. *Polish Sociological Review*, 179(3), 385-400.
- Gregg, R. (1998). The new African American middle class. *Economic and Political Weekly*, 2933-2938.
- Güveli, A., Luijckx, R., & Ganzeboom, H. B. (2012). Patterns of intergenerational mobility of the old and new middle classes in a post-industrial society: Netherlands 1970–2006. *Social Science Research*, 41(2), 224-241.
- Güven, U. Z. (2016). Beğeni Sosyolojisi Açısından Kültürel Tabakalaşma: Yeni Orta Sınıf ve Yeni Medya. *Sosyoloji Konferansları*, (54), 61.
- Haldun, I., & Mukaddime, C. 1, Süleyman Uludağ (Haz.). 5. Baskı, İstanbul: Dergâh.
- Harvey, D.(2012). *Asi Şehirler Şehir Hakkından Kentsel Devrime Doğru*. Ayşe Deniz (Çev.) Metis Yayınları.
- Hernández, M., & Carrasco, A. (2022). The transition from a deregulated market to a centralised school admission system in Chile: Mapping middle-class responses to new school choice rules. *Compare: A Journal of Comparative and International Education*, 52(7), 1107-1124.
- James, D. (2019). New subjectivities: Aspiration, prosperity and the new middle class. *African Studies*, 78(1), 33-50.
- Konietzka, D., & Martynovych, Y. (2023). The Spatial Dimension of Social Stratification in Germany—Are Social Class Differentials in Place of Residence Increasing?. *Social Sciences*, 12(6), 326.
- Konietzka, D., & Martynovych, Y. (2023). The Spatial Dimension of Social Stratification in Germany—Are Social Class Differentials in Place of Residence Increasing?. *Social Sciences*, 12(6), 326.
- Kurtuluş, H. (2011). Gated communities as a representation of new upper and middle classes in Istanbul. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, (44).
- Lange, H., & Meier, L. (Eds.). (2009). *The new middle classes: globalizing lifestyles, consumerism and environmental concern*. Springer Science & Business Media.
- Levin, P. T. (2023). Reflections on Şerif Mardin's center-periphery thesis. *Turkish Studies*, 24(3-4), 617-639.
- Mardin, Ş. (2016a). *Türkiye'de Din ve Siyaset: Makaleler 3: Makaleler 3*. İletişim Yayınları.
- Mardin, Ş. (2016b). *Jön Türklerin siyasi fikirleri 1895-1908*. İletişim Yayınları.
- Mardin, Ş. (2016c). *Din ve ideoloji*. İletişim Yayınları.
- Mardin, Ş. (2016d). *Türkiye, İslam ve Sekülerizm: Makaleler 5: Makaleler 5*. İletişim Yayınları.
- Mardin, Ş. (2020). *Türkiye'de Toplum ve Siyaset: Makalalar 1: Makalalar 1*. İletişim Yayınları.
- Okumuş, E. (2018). Şerif Mardin'de İslam Din Sosyolojisi–Bir Giriş Denemesi. *Adam Academy Journal of Social Sciences*, 8(2), 145-174.

- Özet, İ.(2019). *Fatih Başakşehir Muhafazakar Mahallede İktidar ve Dönüşen Habitus*. İletişim Yayınları.
- Özkurt, C. (2020). Bir Şerif Mardin ve Mübeccel Kıray Okuması: Yakın Tarihimizde Toplumsal Değişmeler ve Modernleşme Periyotları. *Mavi Atlas*, 8(1), 57-70.
- Özonur, D. (2010). Türkiye’de ‘Yeni Orta Sınıf’Üzerine Bir Analiz: Issız Adam;‘Yuppie’Alper. *Marmara İletişim Dergisi*, (16).
- Pannekoek, A. (1909). The new middle class. *International Socialist Review*, 10(4), 316-326.
- Rocha, A. R. C., da Rocha, A., & Rocha, E. (2016). Classifying and classified: An interpretive study of the consumption of cruises by the “new” Brazilian middle class. *International Business Review*, 25(3), 624-632.
- Rocha, A. R. C., da Rocha, A., & Rocha, E. (2017). Rituals of cruise consumption and the 'new' middle class: desiring and 'devouring' maritime cruises. *Leisure Studies*, 36(4), 468-480.
- Schindler, S. (2014). The making of “world-class” Delhi: Relations between street hawkers and the new middle class. *Antipode*, 46(2), 557-573.
- Schwake, G. (2020). The bourgeoisification of the Green-Line: The new Israeli middle-class and the Suburban Settlement. *Political Geography*, 82, 102223.
- Scott, D. B. (2021). Doing Gender, Class, and Nation in Northern India: Student Aspirations and the New Middle Class. *Sociological Focus*, 54(2), 106-119.
- Shaker, R., & Rath, J. (2019). The coffee scene in Glasgow's West End: On the class practices of the new urban middle classes. *City, Culture and Society*, 17, 1-7.
- Serin, M. (2023). Şerif Mardin’in Türk Din Sosyolojisine Metodolojik Katkıları Üzerine Bir İnceleme. *Bilimname*, (49), 601-627.
- Shils E. (1961). ‘Centre and periphery’, in *The Logic of Personal Knowledge: Essays Presented to Michael Polanyi*, Routledge & Kegan Paul, , pp. 117-30.
- Şahbaz, Y. (2019). Şerif Mardin ve Aydın Meselesi. Dönemsel ve Düşünsel Bütünlüğü İçinde Bazı Soru(n)lar. *Muhafazakar Düşünce Dergisi*, 16(57), 61-79.
- Theodore, N. & Peck, J. & Brenner, N. (2012). “Neoliberal Kentçilik: Kentler ve Piyasanın Egemenliği”, (Çev. Şerife Geniş), *Neoliberalizm ve Kentsel Eşitsizlikler-İdealkent Dergisi*, (7), s. 21-37
- Tuğal, C. (2019). *Pasif Devrim İslami Muhalefetin Düzenle Bütünleşmesi*. Küy Yayınları.
- Türkyılmaz, G. (2020). İstanbul'da üçüncü dalga kahve kültürünün yayılması: Yeni orta sınıfın 2000 sonrası mekan ve kahve tüketimi (Master's thesis, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı).
- Van der Land, M. (2007). Cursory connections: urban ties of the new middle class in Rotterdam. *Urban Studies*, 44(3), 477-499.
- Wynne, D. (2002). *Leisure, lifestyle and the new middle class: A case study*. Routledge.
- <https://www.worldbank.org/en/country/mic/overview>
- <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Income-Distribution-Statistics-2022-49745>